

mentlig heller ikke lettet arbejdet med planlægningen af værket. Det fremgår af forordet til 1. bind, at opgaven oprindeligt var overdraget Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, hvis formand var daværende udenrigsminister, dr. phil. *P. Munch*. I august 1944 nedsatte rigsdagens præsidium et udvalg bestående af fire historikere til på deres vegne at føre yderligere forhandlinger og træffe afgørelse om den endelige plan. I 1945 overtog dette firemandsudvalg sammen med to repræsentanter for statsministeriet fuldstændig redaktionen af værket. Institutet forsvandt således helt ud af billedet, før i sin indtræden i den nye redaktion understregede *P. Munch*, at det ikke var som Institutets formand, men som statsministeriets ene repræsentant, at han deltog. Man må gå ud fra, at mange dispositioner, der allerede var truffet af Institutet, og forarbejder, der var gjort af de medarbejdere, som Institutet havde indgået aftale med, er gået tabt. Motiveringen for dette skifte i redaktionen kan man kun gisne om, men det er indlysende, at de bevilgende myndigheder gennem skiftet har skaffet sig mere hånd i hanke med værkets udformning.

Dette giver en det indtryk, at det man ønskede, hverken var et af vort århundredes største videnskabelige publikationer eller et monument for vor frie forfatning, men simpelthen et festskrift på bestilling på samme måde, som ethvert større firma med respekt for sig selv lader udarbejde skrifter i anledning af runde jubilæer.

Om man så føler at have fået, hvad man ønskede, skal jeg ikke kunne udtale mig om. Men dansk historieskrivning har — trods alle gode oplysninger og værdifulde betragtninger — ikke fået det værk om rigsdagen og vor forfatning, som man i så høj grad savner, og som der syntes at være en sjælden lejlighed til at få.

Ole Karup Pedersen.

Volker Weimar: Der Malmöer Waffenstillstand von 1848 (= Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins. Bd. 40. 1959. Karl Wachholtz Verlag Neumünster. 336 s.).

Ovenstående arbejde, for hvilket *Volker Weimar* i 1953 erhvervede doktorgraden ved Kiel universitet, omhandler dels afslutningen af våbenstilstanden i Malmø 26. august 1848 og dens modtagelse i hertugdømmerne og Tyskland, dels indsættelsen af fællesregeringen af 22. okt. 1848 og dennes styre indtil våbenstil-

standens ophor 3. april 1849. Ved disputatsen i 1953 forelå Weimars arbejde i maskinskreven tilstand, men er nu omkring årsskiftet 1959—60 udsendt som trykt bog; forordet er dateret oktober 1959.

Som det vil ses, falder emnet for en ikke ringe del sammen med det, som jeg har behandlet i 1. del af min her i tidsskriftet (11. rk. VI. 1960) anmeldte bog og min smst. offentliggjorte afhandling om fællesregeringens tilblivelse. Da min bog først udkom 1. sept. 1959, er der for så vidt intet at sige til, at Weimar ikke citerer den i sit værk. Man kunde måske snarere bebrejde mig, at jeg i min afhandling ikke har citeret Weimar, da Historisk Tidsskrifts pågældende hefte først udsendtes i begyndelsen af juni d. å. Den var dog både skrevet og sat, før Weimars bog forelå. Havde jeg kendt denne før, havde jeg nok citeret den enkelte steder og måske også suppleret min afhandling med få bemærkninger.

Forf. nævner i sit forord intet om, hvorvidt den foreliggende trykte bog er helt identisk med den maskinskrevne disputats fra 1953. Et enkelt sted har han dog citeret litteratur senere end dette år. Påfaldende er det imidlertid, når han s. 101, anm. 138 bemærker: »Eine Einsicht in die Staatsratsprotokolle war in Kopenhagen leider nicht möglich«. Da »Statsrådets Forhandlinger« I. 24. jan.—15. nov. 1848 og II. 16. nov. 1848—30. aug. 1850 foreligger trykt henholdsvis i årene 1954 og 1956 og også er blevet anmeldte i Zeitschrift für Schleswig-Holsteinische Geschichte, kunde man have ventet dem brugt i et arbejde, der er trykt mange år senere.

Idet jeg vil betragte denne undladelse som en lapsus, vil jeg gerne betone de store fortjenester, som Weimars arbejde har ved hans brug af et righoldigt trykt og utrykt materiale. Navnlig er der grund til at fremhæve hans benyttelse af utrykt kildestof i det danske rigsarkiv og af det såkaldte Primkenauarkiv, der nu befinder sig i Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek. Ligeledes er Bundesarchiv, Frankfurt a.M., og flere slesvig-holstenske privatarkiver benyttede. Så vidt skønnes, er hans studier her fyldestgørende og hans gengivelse af kildematerialet stort set korrekt. Yderligere er der al grund til at påskønne forf.s i indledningen nævnte oprigtige agt at gå til skildringen »sine ira et studio«.

Det vilde være underligt, om der ikke i et så stort arbejde af en ung historiker var indløbet en del unøjagtigheder eller urigtigheder, hvoraf nogle vel også kan skyldes sætteren. Adskillige navneformer er således ukorrekte: Westmoreland for Westmorland, Callisen for Callisen, Warmstedt for Warnstedt, Hennings

for Henningsen, etc. Den danske gesandt i London Frederik (Friedrich) Ditlev Reventlow kaldes konsekvent for Fritz Reventlow (s. 258, 284), og provst Matzen i Tørninglen optræder vistnok med undtagelse af eet sted (s. 224) som provst Madsen. I denne forbindelse må det i øvrigt beklages, at bogen savner et navne-register.

Af urigtigheder skal jeg omtale nogle, men gør ikke krav på at have fået alle med. S. 82 hedder det om amtmanden over Haderslev amt, Fr. Johannsen: »Vor den deutschen Truppen floh Johannsen nach Sonderburg . . .«. Dette er urigtigt, idet Johannsen ikke flygtede og i hvert fald forblev nogen tid i Haderslev, efter at den provisoriske regering havde afsat ham (se min bog s. 115). S. 100 anføres de af Reedtz angivne grunde til, at han gik med til protokollen i Berlin 27. sept. vedr. fællesregeringen (sml. H.T. 11. rk. VI s. 49). Som nr. 3 af disse grunde siges, at forslaget (Dönhoffs) af lord Westmorland ansås som »ein bedeutendes Zugeständnis von Dänemark«. Der er tale om lige det modsatte. Udtalelsen s. 103, at »In Kopenhagen fand die in den Herzogtümern getroffene Auswahl aus den zehn Designierten volle Zustimmung«, er urigtig såvel som bemærkningen s. 141 »die von Dänemark ausgewählten Kandidaten« (!). S. 169 ff. omtales en petition [af 30/11] fra tysksindede borgere i Sønderborg til »den slesvig-holstenske landsforsamling«, men den er stilet til fællesregeringen, og landsforsamlingen var heller ikke inde på det tidspunkt, da den indsendtes, begyndelsen af dec. Efter at den, men naturligvis uden underskrifter, var publiceret i den slesvig-holstenske presse, indledtes der politiundersøgelse i Sønderborg. S. 171 siges, at »Trotz dieser Sonderburger Vorgänge« indgaves der endnu to petitioner, nl. fra Nordborg og Augustenborg, til fællesregeringen. Da disse petitioner er tidligere end den sønderborgske, kan den senere politiundersøgelse ikke så godt have påvirket underskriverne hverken til at vise deres mod eller skræmme dem. Det s. 275 omtalte »danske« fredsforlag er — meget ukritisk, synes jeg — hentet fra en fremstilling i Primkenau-arkivet (EE. 28): »Abriss der Geschichte der Friedensverhandlungen . . .«, men eksisterer selvsagt ikke i den form. At Danmark skulde foreslå kongeloven — der menes vel den kvindelige arvefølge — udstrakt til Slesvig, er urimeligt, da man fra dansk side anså den for længst indført her. S. 281 anm. 109 nævnes som en petition fra Holsten en petition fra Dänischwold godsdistrikt, men dette ligger i Slesvig.

Skønt der vil kunne anføres mange og gode eksempler på forf.s bestræbelse for at give en upartisk fremstilling (se f. eks. hans

omtale af helstatsmænd som Fr. Johannsen, Carl Moltke og Jørgen Hansen eller hans skildring af sammenstødet ved Brons), kan der desværre også nævnes nogle på, at det ikke alle steder er lykkedes. Ufatteligt er det således, at vi stadig præsenteres for den horrible påstand, at det var det af Orla Lehmann forfattede svar til den slesvig-holstenske deputation om eftermiddagen den 24. marts, der var årsag til det slesvig-holstenske oprør, der udbrød natten mellem den 23. og 24., og hvis revolutionære krav allerede den 18. ved mødet i Rendsborg var formulerede. Men ifølge Weimar, s. 329, skal allerede dette møde være afholdt for at protestere »gegen die Inkorporation Schlesiens in Dänemark«, og s. 48 hedder det, at man fra tysk side ønskede den 17. marts i st. f. den 24. sat som den dato, fra hvilken de henholdsvis af kongen og den provisoriske regering udstedte love skulde ophøre at gælde, medmindre de sattes i kraft igen, »weil damit auch die dänische Inkorporationserklärung, die unmittelbare Ursache der schleswig-holsteinischen Erhebung, aufgehoben war«. Hvilken regeringserklæring sigter forf. til? Lehmanns af 24.? Da Weimar et par steder karakteriserer den østrigske gesandt i København, Vrints, som den upartiske iagttager, skulde han have lagt mærke til dennes udtalelse i depeche 31. marts 1848: »Graf Knuth widerlegte, der historischen Wahrheit gemäss, die Angabe . . . dass die Kopenhagener Vorfälle jene in Holstein hervorgerufen hätten . . . jede Demonstration in den Herzogtümern ward hier mit einer Gegendemonstration beantwortet, bis der Bruch daraus entstand« (J. A. v. Rantzau: Europäische Quellen zur Schleswig-Holsteinischen Geschichte im 19. Jahrhundert. I (1934), 59 f.).

S. 38 taler forf. om Danmarks »hochgespannte Forderungen« under våbenstilstandsforhandlingerne. Det kan umuligt være fra et ejderdansk synspunkt, at denne karakteristik gives, ej heller fra et helstatssynspunkt, men ud fra det daværende slesvig-holstenske eller tyske. S. 325 læser vi, at Bunsen afviste »jedes Eingehen auf die unverschämten dänischen Forderungen«. Hører sådanne ukvemsord som »uforskammet« hjemme i en upartisk historisk skrivning? S. 53 citeres åbenbart med tilslutning Rud. Schleidens udtalelse om, at i Malmø afgjordes vilkårligt »eine rein deutsche Angelegenheit«. Men kan Tysklands forsøg på at erobre en del af en fremmed stats område kaldes et rent tysk anliggende? S. 199 udtales, at »Die Schleswig-Holsteiner hatten wie kaum jemand unter dem Verbot der freien Meinungsäusserung gelitten«. Ja, slesvig-holstenerne har altid været sande martyrer — denne kommentar får være nok. S. 167 hævdes, at pastor Petersen i Notmark på Als blev fordrevet og »mishandlet«. Rigtigt er, at han af det

alsiske landeværn blev transporteret over til fastlandet, men foreligger der noget om, at han blev »mishandlet»? Forf. anfører som kilde herfor kun sin hypotese: »Sanft wird man mit ihm dabei nicht verfahren sein!» S. 217 hører vi om de danske præsters »unselige Einmischung . . . in die nationale Auseinandersetzung», men hvad med de slesvig-holstenske? Og s. 227 henvises der angående Nordslesvigs modstand mod fællesregeringen til, at her på landet var »die politische Bildung meist gering».

Som forf. i de anførte eksempler godtager slesvig-holstensk terminologi fra treårskrigen, er det samme tilfældet med bedømmelsen af den preussiske politik og med vurderingen af den preussiske gesandt i London, Bunsens virksomhed her. Trods Bunsens utrættelige iver og begejstring for den slesvig-holstenske sag fremtræder han i advokat Samwers beretninger i et lidet flatterende lys for slesvig-holstenerne, og i dette ser forf. ham åbenbart. Han nævner, s. 261, at Samwers beretninger fra London på et tidspunkt, »wo die preussischen Akten und damit Bunsens Berichte nicht zugänglich sind», er af stor kildeværdi. Ja, til belysning af Samwers opfattelse, men man kan ikke skrive London-forhandlingernes historie på basis af disse; det pågældende afsnit burde hellere være udeladt.

Som det fremgår af ovenstående har dr. Weimars bog fortrin som fejl, og ønskeligt havde det været, om i hvert fald en del af de sidste var blevet rettede inden trykningen. Til fortrinene må endvidere regnes, at fremstillingen er god og let læselig. Skønt blomsterelsker kan jeg dog ikke goutere sådanne retoriske prydblomster som »Gespannt blickte Europa nach Malmö» (s. 36) eller »ganz Europa drohte ihm» (d. v. s. Preussen. S. 54). »Europa» havde i revolutionsåret 1848 talrige andre spørgsmål at interessere sig for end det slesvig-holstenske. Men en væsentlig betydning havde dette — og har det vel fremdeles — for »roen i Norden», for forholdet mellem Skandinavien og Tyskland.

Holger Hjelholt.